

Sorghandleplan

*At støtte et barn kræver
ikke at du er et overmenneske
blot du er et medmenneske"*

Handleplan i forbindelse med alvorlig sygdom eller død hos:

1. En elevs forældre, søskende
2. En elev
3. En kollega
4. Elever på tur

1. Når en elev mister forældre, søskende:

Her og nu indsats:

- Klassens lærere og fritidsinstitution får hurtigst mulig besked. Såfremt de berørte lærere er fraværende skal de kontaktes hurtigst muligt
- Ledelsen og berørte lærere tager kontakt via skrivelse til klassens forældre og det berørte hjem. Ledelsen sørger for skrivelsen i samråd med klasselæreren.
- Skrivelsen sendes helst samme dag til klassens forældre.
- Ledelsen sender helst samme dag et brev til de efterladte.
- Klasselærer eller en anden nærtstående person kan evt. kontakte hjemmet for at vise sin deltagelse og samtidig informere om, hvad skolen har foretaget sig.
- Lærerkollegiet, og fritidsinstitution orienteres hurtigst muligt af ledelsen.

Såfremt en klasselærer har det svært med at snakke med klassen, skal der gives mulighed for, at klassens øvrige lærere og evt. skolepsykolog kan bistå.

Efterfølgende indsats:

- Klassens lærere og klassen forbereder elevens modtagelse i klassen.
- Eventuel deltagelse i bisættelse/begravelse aftales med elevens forældre. Såfremt det er i undervisningstiden gives der fri til de deltagende lærere.
- Alt afhængig af situationen og elevernes alder kan klassens elever deltage.
- Skolen sender båretbuketter. En fra skolen og en fra klassen.

- Skolepsykolog kan inddrages i klassens opfølgende samtaler og have evt. krisesamtaler med den berørte elev.

2. Når klassen/skolen mister en elev.

Her og nu indsats:

- Der flages på halv på dødsdagen.
- Klasselærer eller en anden nærtstående person kontakter hjemmet for at vise sin deltagelse og spørger evt. til, hvorledes de pårørende ønsker informationen videregivet.
- Skolens personale og institutioner får hurtigst muligt besked.
- Ledelsen og klassens lærere udfærdiger i samarbejde skrivelse til klassens forældre og det berørte hjem så hurtigt som det er muligt
- Såfremt en klasselærer har det svært med at snakke med klassen, skal der gives mulighed for, at klassens øvrige lærere kan bistå.

Efterfølgende indsats:

- Eventuel deltagelse i bisættelse/begravelse aftales med elevens forældre. Såfremt det er i undervisningstiden gives der fri til de deltagende lærere.
- Alt afhængig af situationen og elevernes alder kan klassens elever deltage.
- Skolen sender bærebuketter. En fra skolen og en fra klassen, evt. fra fritidsinstitution.
- Skolepsykolog kan inddrages i klassens opfølgende samtaler og føre samtaler med de enkelte elever og kolleger.

3. Når skolen/klassen mister en kollega/lærer:

Her og nu indsats:

- Der flages på halv på dødsdagen.
- Ledelsen kontakter de pårørende.
- Skolens personale orienteres af ledelsen, inden eleverne får besked. Dødsårsag og sygdomsforløb kan nævnes.
- Eleverne i de berørte klasser orienteres af ledelsen og klassens faste lærere. Dødsårsag og sygdomsforløb kan nævnes.
- Ledelsen orienterer skolens forældre.

- Eleverne i de øvrige klasser orienteres om dødsfaldet af klassens faste lærere.
- Såfremt en lærer/pædagog har det svært med at snakke med klassen, skal der gives mulighed for, at klassens øvrige lærere kan bistå

Efterfølgende indsats:

- Skolens ledelse deltager ved begravelsen, og de af personalet, der ønsker det, får mulighed for at deltage efter aftale med ledelsen.
- Alt afhængig af situationen og elevernes alder kan berørte elever efter aftale med forældrene deltage ved begravelsen.
- Skolen sender en krans.
- Der holdes i hele forløbet tæt kontakt mellem ledelsen og de mest involverede lærere med henblik på at få talt sammen om forløbet, herunder også de praktiske ting. Skolepsykologen kan inddrages i samtaler.
- Nekrolog skrives af ledelse evt. i samarbejde med skolens personale.

4. Elever på tur:

Her og nu indsats:

- Ringe 112
- Kontakte skolens ledelse på skolen eller privat.
- Børnene holdes samlet og ledsages tilbage til skolen af læreren. Hvis man er flere lærere med på tur, kan en lærer evt. følge det tilskadedkomne barn.
- Eleverne samles på skolen, hvor en kollega med tilknytning til klassen samt en psykolog er til stede. Klassens forældre kan evt. være til stede.
- Fritidsinstitutioner og psykolog kontaktes ligeledes af ledelsen.
- Eleverne bliver på skolen indtil de afhentes af en kendt voksen.

Telefonnumre:

Skolen 32 59 69 50

Fritidshjem:

Birketinget 32 59 42 44

Præstevænget 32 84 23 23

Sundholmsvej 32 58 56 17

Brydes Alle 40-42 32 59 35 99

Brydes Alle 44	32 59 22 44
Remisevænget	32 58 95 11
Peder Lykkes Vej 75	32 58 87 42

Politi	32 58 14 48
--------	-------------

Efterfølgende indsats:

Se punkt 2

5. Idékatalog:

- Tale om hændelsen i klassen. Give børnene mulighed for at fortælle, hvad de tænkte, da de hørte om dødsfaldet/ulykken.
- Skrive breve til den afdøde.
- Tegne tegninger til den afdøde.
- Hvis det er en elev: Pynte vedkommendes bord.
- Syng en passende salme eller sang, som eleven kunne lide.
- Lade bordet være pyntet indtil begravelsen/mindes eleven ved fødselsdag/højtider resten af skoleåret.
- Besøge gravstedet.
- Tale med præsten.
- Give forældrene tilbud om at følge klassens liv. Evt. hjemsende diverse meddelelser til hjemmene.
- Samle den berørte årgang til mindehøjtidelighed i auditoriet. Mindehøjtideligheden kan fx indeholde et eller to minutters stilhed, tænde lys, et par sange, læse et digt osv.
- Mindehøjtidelighed i auditoriet for berørte klasser/årgange samt de ansatte.
- Ved nærtstående familiemedlems død: Hjemmebesøg med mindst to af klassens lærere.

6. Personer, der i øvrigt kan hjælpe:

Socialforvaltning, skolelæge, politi, Falck, præst.

7. Hyppige sorgreaktioner hos børn:

Generel forståelse.

Børn er ikke små voksne. Når livet gør ondt på børn, reagerer de mere intenst og mere i "klumper". Måske græder barnet i fem minutter for så pludseligt at kaste sig over legesagerne.

Vis følelser

Vi skal vise barnet, at det at græde, være vred eller ked af det, er naturlige reaktioner. Men det er vigtigt, at barnet får at vide, at det ikke bærer skylden.

Vi skal lade barnet forstå, at uanset hvordan, skal vi nok klare det, for vi har jo hinanden - Jeg er der - Børn får ofte ros for at være tapre. Vi roser måske, fordi vi ikke orker eller magter at tage os af barnets reaktioner samtidig med vores egne.

Del viden

Vi skal tale med børnene om det smertefulde. Vi skal dele vores viden med dem og ikke stille dem spørgsmål, hvor vi selv kender svaret. Samtalerne skal være korte.

Giv klar besked

Børn har brug for grundig besked. Hvis ikke de får konkret viden, arbejder fantasien. Og ofte vil fantasiens tanker og grusomheder overstige den virkelige hændelse.

Sorgreaktioner hos børn kan være:

- Tristhed, længsel og savn
- Skyld, selvbebrejdelse og skam
- Regressiv adfærd – bliver mindre
- Bliver mere sårbar
- Depressiv holdning med følelses- gennembrud
- Angst
- Får ondt i maven, i hovedet etc.
- Begynder at sove uroligt – mareridt
- Kommer let i konflikt med omgivelserne
- Trækker sig tilbage fra socialt samvær
- Frygt for fremtiden
- Problemer med at lære
- Koncentrationsproblemer
- Laver ballade / Opfører sig alt for artig
- Bliver opmærksomhedskrævende
- Bliver en anden

8. Litteratur som kan supplere dit arbejde med børn i sorg:

Anneberg, Inger: Håbets labyrint. Når et barn får en livstruende sygdom. Høst og søn (1998)

Dyregrov, Atle (1992): Sorg hos børn. *En håndbog for voksne*. Dansk psykologisk forlag

Dyregrov, Atle (1996): At tage afsked. *Ritualer der hjælper barnet igennem sorgen*. Hans Reitzels Forlag

Dyregrov, Atle og Raundalen, Magne (1994): Sorg og omsorg i skolen. Senter for Krisepsykologi

Dyregrov, Atle: Børn og traumer. Hans Reitzels Forlag (1997)

- Ekvik, Steinar** (1991): Skolen i møde med elever som sørger. *En guide til hjælp for læreren*. Ad Notam Gyldendal. Norge
- Ekvik, Steinar** (1996): Tårer uden stemme - *Når barn er blandt de som sørger*. Verbom. Norsk forlag
- Fredsted, Malene** (1999): Kan man dø - når man er ung? Holkenfeldt 3
- Jacobsen, Anne** (1978): Kan man dø om natten? *Når børn rammes af alvorlig sygdom*. Gyldendals Pædagogiske bibliotek
- Jacobsen, Anne** (1988): Børn og sorg. Om *børns reaktioner på tab og død*. Clausens bøger
- Jacobsen, Anne** (1995): Alting har sin tid. Hans Reitzels Forlag
- Kamradt, Jette**: Hvis nu mor taber håret - *om børn og død*. Dansk psykologisk forlag (1998)
- Møller, Erik** (1999): Sommeren efter Anemone. Aschehough
- Olesen, Peter** (1999): Min mor døde. Min far døde. *25 danskere fortæller om at miste en mor eller far*. Kroghs forlag. I samarbejde med Kræftens Bekæmpelse.
- Ottesen, Doris**: Børn og sorg - *om forældretab i barndommen*. Dafolo Forlag (1998)
- Poulsen, Lene** (1995): At miste - *vidnesbyrd fra en sorg*. Dansk psykologisk forlag
- Rimestad, Christian** (1992): ... ad natmørkt hav. *11 interviews om døden*. Aløkkes forlag
- Rølmer, Signe & Olesen, Peter** (2000): Børn om mors og fars død. Kroghs Forlag
- Wenneberg, Signe** (Red.): Kære far og mor. *Skilsmissegenerationens voksne børn fortæller*. Aschehough (1997)

Undervisningsmaterialer fra Kræftens Bekæmpelse:

- Omsorg** - *Når nogen man elsker dør*, til 6.-7. og 8. klasse
- Omsorg** - *Når bånd brister*, til 3.-4. og 5. klasse
- Omsorg** - *Når hjertet gør ondt*, til børnehaveklasse - 2. klasse
- Omsorg** - *Med sorgen som blindpassager*, en radiomontage
- Omsorg** - *Når livet går sin vej*, Oscarnomineret tegnefilm
- Omsorg** - *Handleplan, et idékatalog for skolens møde med børn i sorg*
- Omsorg** - *Solsort og snefnug*, en novellesamling til 9. og 10. klasse

Pjecer fra Kræftens Bekæmpelse:

- Hvad fejler du, far?
- Kræft og sorg
- Når forældre dør
- Ved livets afslutning